

Увага!

Цикл не містить вигаданих персонажів та подій.

Реальні імена запорозьких козаків узяті з козацьких реєстрів 1572, 1578, 1581, 1590 рр.; з офіційної документації того часу (універсали, листування, грамоти, інструкції тощо); з літописів: Баркулабівського, Биховця, Авраамки, Красинського, Рачинського, Короткого Київського (Супрасльського), Густинського, «Літописців Волині і України», Львівського, Острозького, Межигірського; з мемуарів та щоденників очевидців і учасників подій, із тогочасних хронік. Однак доволі часто про цих козаків відомо лише ім'я чи прізвище та участь у тих чи інших подіях, а от дати їхнього народження чи смерті невідомі.

Попереджаємо!

Певні містичні події, які відбувалися з Автором під час збирання матеріалу для Книги та спілкування з нащадками тих, хто зберігає таємницю Сили, вплинули на текст. Тому читання Книги Сили може супроводжуватись несподіваними ефектами.

ВАЛЕНТИН
ТЕРЛЕЦЬКИЙ

ВНИМА ЮЩИМ

♦ ВОЛЯ ♦

«Книга Сили» — серія романів Валентина Терлецького про джерела сили.

Художнє дослідження легенд і феномену українського козацтва від його зародження до теперішнього часу ґрунтується виключно на реальних подіях, маловідомих фактах та численних загадках.

Напружений сюжет, карколомні пригоди, знакові постаті, нерозгадані до цієї пори таємниці запорозьких характерників — все це створює абсолютно новий погляд на минуле українських лицарів, дає несподівані відповіді на болючі питання сьогодення, підводить до переосмислення української історії та допомагає повірити у майбутнє нашого народу.

Перші три романи серії —

Книга Сили. Воля; Книга Сили. Віра; Книга Сили. Держава.

Ілюстрації *Олега Кіналя*

Охороняється законом про авторське право.

Жодна частина цього видання не може бути відтворена в будь-якому вигляді без дозволу видавництва.

Видавництво Богдан, просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, Україна, 46002.

Видавництво Богдан, а/с 529, м. Тернопіль, Україна, 46008.

У випадку побажань та претензій звертатися:

т/ф (0352) 520 607 office@bohdan-books.com

Інтернет-магазин «Видавництво Богдан»:

www.bohdan-books.com mail@bohdan-books.com

т. (0352) 519 797, (067) 350 1870, (066) 727 1762

Гуртові продажі: т/ф (0352) 430 046, (050) 338 4520

м. Київ, просп. Л. Каденюка, 27: т/ф (044) 296 8956, nk-bogdan@ukr.net

Мережа книгарень «Дім книги»: dk-books.com т. (067) 350 1467; (099) 434 9947

Передмова

У цій книзі немає жодного вигаданого персонажа, жодної вигаданої події, жодного вигаданого явища. Усе це колись відбувалося в реальності. І все це тепер має стати відомим, бо «прийшов час», як того хотіли деякі учасники тих далеких подій.

Але спочатку трохи передісторії.

Навесні 2015 року на запорізькому телебаченні я розпочав новий проєкт — авторську телепрограму «Козацька звитяга», присвячену історії та сучасності українського козацтва. Під час роботи над нею я відкривав для себе (і, зрештою, для глядачів) багато цікавої, досі не відомої широкому загалу інформації. Першоджерела, рідкісні архівні й колись засекречені документи, маловідомий фольклор, забуті спогади сучасників. Іноді все це викликало шок, інколи — бажання кричати вголос: «А ви це знали?» У відповідь мене багато хто питав: «Ти ж тепер, напевно, про все це напишеш щось художнє?». Тоді я лише знизував плечима, бо в «художньому плані» мене цікавили все-таки інші речі.

Аж ось «тиркнуло» мене влітку 2016-го — коли наша знімальна група побувала в кількох експедиціях зі збору матеріалу для другого і третього сезону програми в забутих, закинутих і напівзнищених козацьких селах колишніх Вольностей Війська Запорозького Низового. Я, мій оператор Ілля та організатор цих експедицій, співавтор нашої «бойової» рубрики, Президент Всеукраїнської Федерації «Спас» Олександр Притула побачили й почули таке, що не могло не наштовхнути на задум чогось глобальнішого, ніж наявний телепроєкт. У мене це вилилося спочатку в науково-популярну статтю про запорозьких характерників, де я спробував бодай пунктирно окреслити тему, до якої тільки-но підбирався. Але цього було замало. Саме того спекотного літа, повертаючись із цих емоційно та інформаційно насичених мандрів, я зрозумів: у моєму письменницькому житті починається новий, зовсім не схожий на весь попередній досвід етап. Ну а остаточно ідея цього твору «народилася» вже у Львові, у вересні того ж року, коли я презентував на Форумі видавців свою нову на той час книгу «Кілька років зими». Саме там, під час нічних прогулянок занедбаними міськими нетрями в околицях собору Святого Юра, отримав чіткі знаки того, що маю розпочати новий роман. Уже в потязі дорогою додому, вночі,

під стукіт коліс, прийшла, нарешті, і сама структура майбутньої книги. Не фрагментарно, а одразу, однієї миті я зрозумів, що вона є. Далі були збір та систематизація матеріалу, нотатки, чорнові записи, консультації з тими, хто *знає*.

Щодо тієї загадкової книги, про яку йдеться в цьому творі, то я не дам однозначної відповіді, бачив я її чи ні. Ми всі тоді щось бачили, щось чули, щось думали. Книга, безперечно, існує, але в руки стороннім її не дають. Я знаю, де вона перебувала на момент початку роботи над цим твором. Але говорити про це мені поки що не дозволено. Можливо, колись і для цього «прийде час», а сприятиме швидшому його настанню якраз оця моя книга...

28 листопада 2016 р. Б.

1501, квітень, Трипілля

...днесь гарцовал я Божию милостию през край наш прадавній леліяний, бачив преизлиха народу валечного та барзо гордовитого. Всяка буйна голова оукраїнська дома рідні покидає і збройно в Степ йде, жеби звитьяги напитися назбит і нові дороги фарижами моцними істоптати. Тії люде ся мянують Козаци і голову осібну на раменах тримають. Землю нашу отню вспак від поганих повернути замишляють. Маю мниманє, же до воцтва державного треба паче затягти сього зацного народу.

До погоні за потомним треба ставати, яко до гонитви за жада-ним. Тойді і радість стрічі буде велце знагла і нарочита...

Сивий, наче ковиловий степ наприкінці весни, дід розтер у руках якусь травичку, приклався гачком довгого носа до тремтячої, майже прозорої долоні, примружив від задоволення очі й завмер. Про те, що старець іще живий, сповіщав лише вітер, який погойдував його кошлату бороду й змушував зрідка посмикувати волохатими ніздрями. Чорнявий хлопчик, який прийшов разом зі старцем, дикий і наїжачений, немов вовчєня, позирав з-під лоба на тутешніх рожевощокіх дітей, що галасливо вовтузилися довкола. Босонога малєча навзаєм із цікавістю спостерігала за дивними зайдами, які зранку Великої Суботи несподівано з'явилися у їхньому звичай тихому й усамітненому Трипіллі.

Занімілий дідусь, певно, так би й сидів мовчки до самої ночі, розкошуючи пахощами своєї травички, та найбільш нетерплячий з-поміж дітлахів — кирпатий Яцько — зірвав довгу стеблинку і під схвальне лопотіння інших полєскотав дідів ніс-гачок. Хлопчик-вовчєня загрозово вишкірив зуби і хижо загарчав. Старець злегка смикнувся і неохоче розплющив очі. Він ніби щиро здивувався побаченому світу, повів довкола більмастими очима, а потім почав копирсатися в своїй подертій торбі, що звисала на широкій лямці з його плєча до самих босих, порєпаних ніг. При цьому він щось стурбовано бурмотів собі під ніс і блаженно підкочував очі. Аж раптом спинився і суворо поглянув на дітей, що посміювалися з дивного прибульця.

— Ходіть-но до мене, пуп'янки трипільські!

Діти замовкли, але з місця не рушили. Тоді дідуган сам пришкандибав ближче до дітлахів і пильно роздивився кожного з них. Дістав з торби жменю своєї травиці, розім'яв між пучок і простягнув малечі.

— Ану, втягніть цей запах! Що нагадує? Так! Ще нюхайте, ще! Запам'ятовуйте його — так пахне ваш Дім, ваша земля. Хто хоч раз відчусь його, той вже ніколи не забуде. Це, діточки, євшан-зілля, воно зцілює від звиродніння. Доля кидатиме вас по світах і позасвіттях, але цей запах у споминах завжди повертатиме вас до рідного порогу.

Діти по черзі нюхали розтерту травицю й теж за прикладом старого заплющували очі та примовкали. Дід підсміювався беззубим ротом і вів далі:

— А поріг цей вріс у землю, що краєм зветься. Рідний край, найкращий, скупний¹, бо тут Скупа вкраїнська постала. Оу-країна — край початку всього. І життя, і віри нашої давньої, і народів, що усім світом помандрували, і мов земних, і ремесел. Рій родів оукраїнських здавна вкоренився на цій землі. Ось, бачите це? — дід дістав із торби куряче яйце і повертів ним перед дітьми. — Ви їсте такі щодня, а на Великдень ними, розписаними, залюбки христосуєтесь. Як-от і завтра зраночку вже будете робити... Але не відаєте ви головного, що це яєчко — джерело і захист всякого достатку. Як оте яйце-райце — чули, певно, казочку таку? Отак і наш край — це зародок, яйце світу сього. І пішов світ гуляти, а материнське лоно залишилось там, де і має бути — у цій землі. Тільки треба його плекати й берегти безнастанно.

— Від кого берегти, дідусю? — спитав кирпатий Яцько.

— Від злих людей, хлопче, своїх і чужих, — дід розбив яйце об камінь, на який знічев'я присів, полушив і роздав шкаралупки дітям. Яйце він з'їв сам.

— Це освячене яєчко, тому ви, дітки, киньте сьогодні ці шкаралупи в річку, і вони попливуть до Дніпра, потім — до Чорного моря, а звідти за три з половиною тижні принесе їх вода до країни рахманів. З цього блаженні рахмани довідаються, що на живій землі настав Великдень, тому й собі почнуть святкувати.

— А хто такі рахмани? — запитав Яцько.

— Це такі істоти: мерці — не мерці, люди — не люди, духи — не духи. Вони моляться за нас щохвилини і бережуть тим наші душі від зневіри.

¹ Скупа вкраїнська — назва землі, де перші роди об'єдналися (Черкащина, де ріка Супой). Це є в переказах і карбах козацьких, зокрема у Скупському переказі.

Той вирій, де живуть рахмани — сповнене достатку й благополуччя місце. Як рай небесний, що вам у церкві про нього пан-отець розповідав.

— Отой вирій, куди птахи відлітають щороку?

— І птахи, синку, відлітають, і змії також на Здвиження відповзають — кожен у свій вирій. Але і птаство, і зміяцтво вилуплюється з яєць. Пташиний вирій — на теплих водах, за пущами і за багатирами¹, а гадючий — в Руській землі. Змії землю стережуть, а птахи — небо. Мусимо поважати їх, як і пращури давні поважали. Бо людські роди залежать від тваринних родів, всі ми пов'язані спільною пуповиною. Усі ми з яйця ви-йшли, і всі колись у вирій підемо.

У цей час до села, збиваючи щільну куряву, в'їхав загін панцирних бояр². Кременний ротмістр³ у лискучому панцирі та шоломі-шишаку, котрий очолював підрозділ, скочив із гнідого коня біля криниці й підняв цебро з водою. Вдосталь напившись, він передав його своїм воїнам й уважно обдивився довкола. Нікого, окрім старця з дітьми, не помітивши, ротмістр неквапом підійшов до них. На зарослому кудлатою посивілою бородою обличчі яскраво виділялися чіпкі смолянисті очі, які одразу уп'ялися в дідугана з хлопцем-вовченням. Старець, помітивши увагу до себе, міцніше стиснув свій сучкуватий костур і скопив більмастий погляд на прибулого.

— Ви, діду, мабуть, не тутешній?

— А звідки тобі це видно, вояче?

— Та бачу по пилюзі на ваших ступнях — мабуть, здалеку прийшли. Я — ротмістр війська Великого князя Литовського Остафій Дашкевич. Після Великодня ми вирушаємо на нову війну з Московщиною⁴, а тут я мушу забрати до свого загону десять кіннотників... Староста і весь народ, я так розумію, зараз у церкві. Мабуть, нам теж не завадить висповідатися та причаститися перед походом. Та й службу великодню відстояти,

¹ Багатири — давня назва камінних скульптур у Степу.

² Панцирні бояри — важко озброєні кіннотники на Русі у XV–XVI ст., які несли службу у війську Великого князівства Литовського (далі — ВКЛ). Набиралися із зубожілих бояр, селян, козаків і звільнених невільників.

³ Ротмістр — командир роти (хоругви, корогви) у литовському та польському військах. Кінні та піші роти могли налічувати від 100 до 200 вояків і ділилися на десятки. З рот склалися полки. Відповідав чину капітана в інших арміях Європи.

⁴ Війна 1500–1503 рр. між Великим князівством Литовським, Руським та Жемантійським, до складу якого входили руські (українські) князівства, і Великим князівством Московським за спадщину Київської Русі.

свічечку Богоматері поставити, у Бога, та й у всього небесного воїнства помочі попросити, — ротмістр знову уважно поглянув на старого. — Ви, діду, певно, з бродників¹ старовинних?

— Так, із тих людей, різних кочових та неосілих, оукраїнського роду-племени. Колись-то бродниками називалися, а ще раніше — оуличами, а до того — антами, а в далекі часи — аріями... А ти, я бачу, стрілець? — дід кивнув на аркебузу², що висіла у шкіряному чохлі біля сідла ротмістра. — І смерті не боїшся, видно по очах.

— Не бійся смерті, поки живеш — її нема, а як умреш — тебе чортма! Так наші козаки говорять. Чув про таких?

— Аякже, чув! Та й бачу їх щодня довкола, бо споконвіку цей народ тут живе... Іду я на Мигійський острів на Бузі. Там наші збираються — Відуни, дехто. А зі мною — ось цей хлопак, чортеня мале. Прибився на Поліссі до мене, без роду, без племені, сирота. Ані імені свого не знає, ані рідного місця. Хробаків лісових їв та дикий мед лапав прямо з бджолиного лігва. Тож я його Лісуном і прозвав. Здібності деякі має малий... Як і ти — теж бачу по очах. Маєш у собі дещо, від народження дане, але не пробуджене...

— Не задивляйся в чужі очі — можеш броду не знайти... А що там, на тому острові, є?

— Земля там шепоче, вода там співає, а небо сурмить. Сильне місце там, споконвічне, дике і недоторкане. От і притягує різних — таких, як я. І тобі там треба побувати, навчитися дечого. Ми своїх завжди раді бачити.

— Ну, може, після цього походу й навідаюся до вас, якщо живий буду... Бувай, броднику, — ротмістр побачив людей, що йшли з церкви, поплескав старого по плечі, і рушив назустріч місцевому уряднику.

— Будеш живий, куди подінешся... А мені, дітки, пора звідси сунути далі. Кличе мене в дорогу й мій вирій.

Дідусь підвівся і разом зі своїм малим супутником пішов геть із села, не зважаючи на здивовані погляди жителів, що якраз почали збиратися біля панцирних вершників. Уже на вигоні їх наздогнав і заступив дорогу кирпатий Яцько.

— Візьміть із собою до тих країв, де небо сурмить! Візьміть, діду! — потупивши погляд, пробурмотів малий. — Я теж хочу навчитися дечого.

¹ Бродники — в XII–XIV ст. слов'янське населення нижнього Дніпра, узбережжя Азовського моря, нижнього Дону і Подунав'я. Вели войовничий і мандрівний спосіб життя.

² Аркебуза — ручна вогнепальна зброя, довга гнотова дульнозарядна рушниця.